

DALSI KROKY INICIACE

*Morální pociťování v duchovním světě ·
Proměna vědomí ve spánku · Bhagavadgíta ·
Pocit cykličnosti · Touha po dočasnosti w
Dočasnost a věčnost, Lucifer a Kristus*

Slovy, která jsou pro takové věci možná, jsem se včera pokusil charakterizovat rozdíl mezi vysouváním z fyzického těla a prožíváním, pociťováním v těle éterném neboli elementárním a v těle astrálním. A poznámenal jsem, že toto prožívání probíhá tak, že vžívání se do elementárního neboli éterného těla vypadá jako určitý druh vytékání do dálav světa, přičemž si člověk zachovává vědomí, že z určitého středu, totiž ze své vlastní tělesnosti, proudí na všechny strany do bezhra- ničnosti. Naproti tomu prožívání v astrálním těle vypadá tak, že je to, jako by člověk vyskočil ze sebe sama a skočil do astrálního těla, takže skutečně teprve teď cítí, že se prožívá mimo své fyzické tělo tak, že všechno, čím byl ve fyzickém těle, co ve fyzickém těle označuje jako sebe sama, pociťuje jako něco, co má mimo sebe, jako něco, co existuje mimo něj. Člověk je v ně-
čem jiném.

Včera jsem již poukázal na to, že svět, před nímž se pak nacházíme, může nést (například podle mé „Teosofie“) název „duchovní země“. Mohli bychom také říci, že to je nižší mentální pláň; bylo by totiž nesprávné domnívat se, že dospějeme-li správným, nesobeckým způsobem k životu v astrálním těle, tak se ocitneme v tom, co obvykle nazýváme astrálním světem, pokud s tímto slovem spojujeme něco nízkého.

Rozdíl oproti životu, pozorování a poznávání ve smyslovém bytí a prožívání v astrálním těle vůči duchovní zemi je značný, ba obrovský. Ve smyslovém bytí totiž stojíme před látkami, silami, věcmi, ději a tak dále. Ve smyslovém bytí stojíme také před bytostmi, stojíme především kromě bytostí ostatních přírodních říší - pokud jsme oprávněni takto je nazývat - před našimi vlastními bližními. O bytostech, před nimiž stojíme ve smyslovém bytí, víme, že do sebe přijímají látky a síly světa smyslového bytí, prostupují se jimi a žijí tak v životě, který probíhá v přírodních zákonech a působením přírodních sil vnějšího světa. Zkrátka, ve smyslovém bytí musíme rozlišovat mezi přírodním procesem a bytostmi, které v tomto přírodním procesu žijí a pronikají se jeho látkami a silami. Máme tedy přírodní proces a bytosti. Jestliže vnímáme v astrálním těle v duchovním světě, nemůžeme už takto rozlišovat. V tomto duchovním světě vlastně stojíme jen před bytostmi, a v protikladu k těmto bytostem nestojí to, co bychom mohli nazvat přírodním procesem. Všechno, s čím se člověk setkává, k čemu je veden způsobem naznačeným včera, jsou bytosti. Všude, kde něco je, je bytost, a nemůžeme říci jako ve smyslovém bytí: tady je zvíře a tady jsou vnější látky, které to zvíře požívá. - Tato dvojnost tam není.

Co tam je, je bytost. A jak se k těmto bytostem máme stavět, jsem už také říkal: je to hlavně svět hierarchií, který jsme z jiných hledisek už vícekrát popisovali. Poznáváme svět hierarchií v jeho posloupnosti, od bytostí, které člověk nejprve poznává jako angeloí a archangeloí, anděly a archanděly, jak jsou nazývány v naší terminologii, až k bytostem, které jako by se člověku téměř ztrácely, tak jsou nezřetelné, k cherubínům a serafínům.

Jedna věc je však možná, nacházíme-li se v těchto světech: získat k těmto bytostem vztah. Čím jsme ve smyslovém světě, to musíme předtím nechat za sebou ve smyslu včerejšího výkladu; jak jsem vám však říkal, uchováme si to přece jen ve vzpomínce. Vzpomínku na prožité vnášíme do těchto světů, a jako se ve smyslovém bytí ohlížíme za vzpomínkami, ohlížíme se z vyšších světů za tím, čím jsme ve smyslovém bytí, máme to ve vzpomínkové představě.

Pokud ovšem učiníme první kroky iniciace do vyšších světů, je dobré, naučíme-li se rozlišovat mezi krokem prvním a krokem následujícím. Není dobré, když se tomuto rozlišování nenaučíme. Toto rozlišování spočívá v podstatě v tom, že se nejlépe naučíme orientovat se ve vyšších světech tak, že k prvním vzpomínkovým představám, které si tam s sebou přineseme a které nás upomínají na smyslové bytí, nebudeme přidávat představu vlastního fyzického těla a jeho podoby. To je zkrátka zkušenost, že to tak je lepší. A každý, kdo má poradit cvičení, jež mají být vykonávána k navození prvních kroků iniciace, dbá na to, aby k prvním vzpomínkovým představám po překročení hranice, po průchodu kolem strážce prahu, nepatřil pohled na fyzický tělesný tvar, ale aby první vzpomínkové představy byly

v podstate takové, které bychom mohli shrnout pod označením „morálně-intelektuální pociťování sebe sama“. To je to, co bychom měli nejprve pociťovat: jak máme sami sebe morálně ocenit; měli bychom pociťovat, jaké morální nebo nemorální sklony máme, jaké máme cítění pravdy nebo povrchnosti, měli bychom tedy pociťovat, jak máme hodnotit sebe jakožto duševního člověka. To je to, co se objeví jako první pocit.

o Neobjeví se to ovšem tak, že bychom to nejlépe popsalí slovy převzatými ze smyslového bytí; toto prožívání je s námi totiž, vstoupíme-li do duchovního světa, spojeno mnohem intenzivněji, než jak je tomu ve smyslovém bytí. Jakmile učiníme něco, s čím nemůžeme morálně souhlasit, naplní se celé vnitřní bytí, které tam máme, jakoby hořkostí, jakoby něčím, co se rozlévá do světa, do kterého jsme tam vstoupili, něčím, co tento svět naplňuje aromátem hořkosti, přičemž vás prosím, abyste si nepředstavovali smyslové aroma. Cítíme, jak jsme pronikáni aromátem hořkosti. To, co můžeme morálně ospravedlnit, je naplněno sympatickým aromátem. Mohli bychom také říci: Tmavá, temná je sféra, do které vstupujeme, pokud jsme s něčím nesouhlasili, světlá a jasná je sféra světa, do které vstupujeme, můžeme-li být se sebou spokojeni. Taková tedy mají být, abychom se mohli dobře orientovat, hodnocení morálního nebo intelektuálního druhu, která můžeme získat, a která nám jako ovzduší naplňují svět, do něhož vstupujeme. Tak je nejlepší, jestliže tento svět pociťujeme duševně a jestliže teprve poté, co jsme se důvěrně seznámili s tímto duševním pociťováním (řekněme duchovního prostoru), vyvstane vzpomínka, která může mít tvar i úplnou podobu toho, čím je fyzic-

ký telesný tvar ve smyslovém bytí, takže se nám jakoby začlení do nové získané morální atmosféry.

To, co jsem vám zde popsal, se ale může dostavit ne- *Promě^a* jen například přímo během denního života, tak aby to *spánko^{ye'}* nastalo jako vstup do duchovního světa, pokud jsme *ho věd^m* učinili příslušné kroky k iniciaci, nýbrž může se to dostavit ještě jinak. Jestli se to dostaví jedním nebo druhým způsobem, to v podstatě závisí na karmě jednotlivého člověka, závisí to na celém způsobu jeho založení. Nemůžeme říci, že jeden způsob je lepší než druhý; může dojít k jednomu i k druhému. Člověk se může cítit jakoby vtahovaný do duchovního světa přímo z denního života, ale může k tomu dojít i tak, že získá jiný druh prožívání ve spánku. Obvyklé prožívání ve spánku je takové, že vstupem do spánku se člověk stane bezvědomým, s procitnutím své vědomí opět získá a že pak v denním životě - s výjimkou vzpomínky na sny - nemá vzpomínku na život ve spánku; prožívá ho bezvědomě. U prvních kroků iniciace ovšem může také nastat to, že se životem ve spánku rozlije něco jiného, takže dojde nejprve k jinému způsobu usínání. Vstupováním do života ve spánku prožíváme jiný druh vědomí. Ten trvá, více méně oddělen od doby bez vědomí, různě dlouho, podle toho, jestli jsme pokročili dál; pak ale, jak se blíží ráno, zase vyhasíná. A v první chvíli po usnutí se dostavuje to, co můžeme nazvat vzpomínkou na naše morální chování, na naše duševní kvality. Tato vzpomínka je obzvlášť silná po usnutí a postupně slábne, čím více se blížíme probuzení.

To, co se může dostavit jako důsledek cvičení k prvním krokům iniciace, je tedy rozjasnění, projasnění vědomí ve spánku, který je jinak bezvědomý, jeho projasnění uvědoměním. Pak se člověk dostává i do světa

vyšších hierarchií, cítí, že k nim patří. Avšak tento život ve světě, kde je všechno bytostí, musí být na rozdíl od obvyklého světa smyslového bytí charakterizován asi takto: ve smyslovém světě stojí před pozorovatelem například květináč, pozorovatel stojí před květináčem, který je venku, mimo něj, a pozoruje ho tak, že se postaví a dívá se na něj. Prožívání ve zmíněném vyšším světě nemůžeme srovnávat s pouhým pozorováním. Udělali byste si zcela nesprávnou představu, kdybyste se domnívali, že se člověk v tom světě prochází a na ty bytosti se dívá také takto zvenčí, že se před ně postaví a pozoruje je, jako pozoruje ve smyslovém světě třeba kytici. Tak tomu není. Chceme-li něco ve smyslovém bytí srovnat s poměrem člověka ke světu hierarchií, pak by to mohla být jen následující věc. Je to ovšem jenom přirovnání, které nyní použiji, ale jeho pomocí si to můžeme objasnit.

Dejme tomu, že se někde posadíte a rozhodnete se, že nebudete namáhavě přemýšlet o tom či onom, ale budete chtít vlastně na nic zvláštního nemyslet. Vyvstane ve vás nějaká nevyvolaná myšlenka, na kterou jste zprvu nepomysleli. Ta zaměstná vaši duši do té míry, že ji naplní, takže můžete dospět k pocitu, že tuto myšlenku už vůbec nedokážete rozlišit od sebe sama, že jste s myšlenkou, která se tu vynořila, úplně splynuli. Budete-li mít pocit, že tato myšlenka žije a bere vaši duši s sebou, že je s ní spojená (a stejně tak bychom mohli říci, že ta myšlenka je v duši jako je duše v myšlence), pak je to ve smyslovém bytí něco podobného seznamování se s bytostmi vyšších hierarchií a našemu chování se vůči nim. Slova „člověk je vedle nich, člověk je mimo ně“ ztrácejí veškerý smysl. Člověk je s nimi, tak jako s člověkem žijí myšlenky, ale ne tak, že bychom mohli říci: myšlenky ve mně žijí, nýbrž tak, že si musíme říci: myšlenka se ve mně myslí. - Ony prožívají *sebe*, a člověk prožívání bytostí spoluprožívá. Je uvnitř bytostí, splývá s nimi, takže celá jeho bytost se rozlévá ve sféře, v níž tyto bytosti žijí, a spoluprožívá jejich bytí, když zcela přesně ví, že se zde prožívají.

Nikdo ať si nemyslí, že hned po prvních krocích na cestě

k iniciaci bude mít pocit, že prožívá všechno, co prožívají tyto bytosti. Nemusí vědět víc než to, že stojí před těmito bytostmi, jako stojí ve smyslovém bytí před člověkem, kterého vidí poprvé. Oprávněnost výrazu „bytosti se v člověku prožívají“ bude trvat, a přesto nemusí člověk při prvním seznámení vědět víc, než co ví o člověku, s nímž se poprvé setká. - Takto je to tedy spoluprožívání. To je stále intenzivnější a člověk tím také víc a víc proniká do podstaty těchto bytostí.

S tím, co jsem popsal jako duchovní prožívání, je ovšem spojena jiná věc. Je s tím spojen určitý základní pocit, který v duši vlastně spočívá jako určitý druh reálného výsledku všech jednotlivých prožitků. Je to pocit, který vám snad mohu znázornit pomocí jeho protikladu. Přesným opakem tohoto základního pocitu, který zde prožíváme, je ve smyslovém světě to, co prožíváme, stojíme-li na nějakém místě a díváme se, co je kolem dokola. Představte si, že by někdo stál uprostřed sálu a viděl by všechno, co tu je. Tehdy by řekl: tady je tenhle člověk, támhle je tamten člověk a tak dále. To by byl jeho vztah k okolí. To je ale opak základního ladění, které člověk má v právě charakterizovaném světě. Tam nemůže říci: já jsem tady, támhle je tahleta bytost, támhle zase tamta; člověk tam musí říci: já jsem tahleta bytost. - Neboť to je skutečně opravdový pocit.

To, co jsem právě uvedl u všech jednotlivých bytostí, pociťuje člověk také vůči celku světa. Člověk je vlastně všechno sám. Toto „být v bytosti“ se rozlévá celým laděním duše. Toto ladění tu vskutku je, prožíváme-li vědomě čas od usnutí do procitnutí. Při vědomém prožívání se tu vůbec nemůžeme cítit jinak, než rozliti ve všem, co prožíváme, než přítomni ve všem, až na kraj světa, který vůbec ještě můžeme vnímat.

Jednou jsem zkusil následující věc, kterou bych sem chtěl zařadit jako takovou epizodu, ne proto, abych vám řekl něco zvláštního, ale jenom proto, abych vysvětlil, co mám na mysli. Už před lety jsem si totiž všiml, že ve velkých světových básních se setkáváme jakoby s odleskem určitých víceméně nadsmyslových stavů. Domnívám se totiž, že uvědomí-li si jasnovidec, jaké má při určitých nadsmyslových zážitcích základní ladění duše, a projde-li si pak

světovou literaturu, setká se ve skutečně velkých básnických skladbách tu a tam s podobným laděním, které prostupuje určité kapitoly nebo úseky těchto básní. Nemusí to být zrovna okultní zážitky básníků. Avšak jasnovidce si může říci, že chceli jakoby v doznívání ve smyslovém světě opět prožít to, co prožil jako ladění duše, může jít k té či oné velké básnické skladbě a najde v dotyčné básni něco jako stínový obraz. Čte-li jasnovidce se svou zkušeností například Danta, pak má občas pocit, že v básni je takovýto odlesk, stín, který vlastně může správně v jeho původním stavu prožít jen jasnozřivě.

Jednou jsem se tedy pokusil vyhledat v básnických skladbách určité stavy, které mohu popsat, abych získal něco jako konkordanci mezi zážitky ve vyšších světech a tím, co jako odlesk existuje ve fyzickém světě. Kladl jsem si otázku, jestli by to nemohlo být tak, že ono zvláštní ladění, které se rozlévá duší, probíhá-li plně vědomý spánek (tedy bytí ve vyšších světech, jak jsem ho nyní popsal, avšak uchopeno v tom ladění), také doznívá jako nálada ve světové literatuře. - Takto přímo se ovšem nic neobjevilo. Při jiné formulaci otázky se však cosi ukázalo. Můžeme si totiž také položit otázku (protože ty zážitky to dovolují): Jak by toto ladění duše, toto bytí ve vyšších světech, pociťovala nějaká jiná bytost, která není člověkem, tedy například nějaká jiná bytost vyšších hierarchií?

Tuto otázku si můžeme položit i v souvislosti s nějakou bytostí vyšších hierarchií a máme možnost udělat si představu o tom, co prožívá jiná bytost. V případě života ve vyšších světech, jak by byl možný při skutečně vědomém spánku, si pak můžeme představovat určitý druh vyššího prožívání, než jak je tomu u člověka samotného, ovšem prožívání, které má všechen možný podíl na lidské duši. Můžeme si tedy představit bytost, která bude patřit do vyšší hierarchické řady, než je ta, do níž patří člověk na Zemi, která však přesto ještě dokáže vyšším způsobem pociťovat všechno lidské. Jestliže otázku položíme takto, jestliže tedy nebudeme brát v úvahu obvyklého člověka, nýbrž člověka typického, a představíme si to ladění, pak

získáme možnost najít ve světové literatuře něco, o čem si přece jen můžeme říci: zde se rozlévá dozvuk takového ladění, o jehož původním stavu si vlastně uděláme správnou představu jenom tehdy, přeneseme-li se do právě popsaného, charakterizovaného světa.

V evropské literatuře ovšem nenajdeme nic, o čem bychom mohli říci, že v tom cítíme duševní náladu toho, co se rozlilo duší, která se ve všem cítí v charakterizovaném světě. Ale je nádherné, jak začínáme novým

způsobem chápat a jak znovu užasneme a cítíme se být uchváteni, necháme-li na sebe v doznívání působit náladu, která vychází z promluv Krišnových v „Bhagavadgítě“. Zcela nové světlo se rozlévá řádky Bhagavadgíty, uvědomíme-li si, že nikoli ve slovech, ale v rozlévajícím se náladě je v doznívání uchováno to, co jsem právě vylíčil. Chtěl jsem to vylíčit jenom jako ilustraci jasnozření a chtěl jsem to vylíčit tak, abyste nyní mohli vzít tuto skladbu do rukou a mohli v ní zkusit najít náladu, která se jí rozlévá, a abyste na základě toho pocítili, jaký je příslušný zážitek jasnovidce, když se vědomě přenesou z denního života do odpovídajících světů, anebo když se uvědomění rozšíří do spánku.

S touto náladou, tímto základním pocitem souvisí ještě něco jiného. A tady nemohu jinak, než vyvolat představu o tom tím způsobem, že se pokusím vylíčit pomocí slov (slova ovšem musí být vždy vypůjčena ze smyslového bytí), co zde člověk prožívá. To, co prožívá, lze popsat asi takto: Člověk cítí, pokud vůbec cítí nějaký svět, jako by se

do tohoto světa rozléval. Zprvu vlastně nikde necítí nic vnějšího - jen v tom jednom bodě světa, kde předtím byl. To cítí jako jediné vnější. Vše, co zlého člověk spáchal, co dobrého učinil, nachází v tom jednom bodě světa. To je vnější. Jinak člověk cítí, že se se vším, co ve světě provedl, rozlévá do celého světa. Zejména má pocit, že je nesmysl prožívat tento vztah ke světu tak, že to vyjádří

určitými slovy, která jsou přirozená ve smyslovém bytí. Tak například přestávají mít smysl slova „předtím“ a „potom“. Při usínání to je totiž tak, že člověk nepocituje: teď je to předtím, a probuzení bude potom; pocituje určité zážitky, které se dostaví spolu s usnutím a které pak pokračují. Pokud ale prožil určité množství zážitků, stojí v jistém ohledu opět v tomtéž bodě, nestojí však na něm tak, jak na něm stál, když usínal. Mluvíme-li o „předtím“ a „potom“, pak je ono „předtím“, vyznačíme-li to graficky, v bodě A a „potom“ v bodě B.

Člověk má mnohem spíš pocit: usnul jsem. Slovo „potom“ by už nebylo použito správně. Odehrály se prostě zážitky. Předtím a potom přítom ztrácí smysl.

A jestliže nyní použiji to slovo (ale není to správně!): *po* určitém čase stojí člověk tam, kde stál předtím, pak si to musíme představit tak, že stojí jakoby sám před sebou, jako by vyšel ze svého těla, obešel ho a díval se sám na sebe. Stojí tedy přibližně v tomtéž bodě, kde stál, když vycházel, stojí však sám před sebou. Změnil směr. Potom (opět to používám jen pro srovnání) události pokračují, a sice tak, jako by se člověk zase vracel zpět k tělu a byl opět v něm. Člověk neprožívá žádné předtím ani potom, nýbrž prožívá něco, co nemůžeme nazvat jinak než pohyb v kruhu, u něhož vlastně výrazy začátek, střed a konec nemohou být použity jinak než společně. Podobně jako můžeme o každém bodu hotového kruhu říci: tady začíná, a - obejdeme-li jej dokola - tady zase končí (to ale můžeme říci o každém bodu), tak je tomu při tomto prožívání.

Člověk nemá pocit, že prožívá čas, ale že se pohybuje v kruhu, že opisuje cyklus - a úplně při tomto prožívání ztrácí cit pro čas, který obvykle má ve smyslovém bytí. Má pouze pocit: jsem ve světě a základním znakem tohoto světa je cykličnost, pohyb v kruhu. A by-

tost, která by nikdy nevstoupila na Zemi, která by nikdy nebyla ve smyslovém bytí, ale která by žila vždy jen v

tomto světě, by nikdy nepřišla na myšlenku, že svět měl někdy nějaký začátek a že by mohl směřovat k nějakému konci; vždy by se jí ukazoval jen v sobě uzavřený kruhový svět. Taková bytost by neměla vůbec žádný popud k tomu, aby řekla, že usiluje o věčnost, a to z toho prostého důvodu, že všude je všechno věčné, že nikde není nic, skrze co by se dalo jako skrze něco dočasného¹ pohlížet do něčeho věčného.

Tento pocit bezčasovosti, cykličnosti se tedy objevuje na příslušném stupni jasnozření nebo při vědomém prožívání spánku. To se však mísí s určitou touhou.

Tato touha vzniká v důsledku toho, že při prožívání ve vyšším světě člověk vlastně nikdy není v klidu, že se všude cítí být v kruhovém pohybu, stále se cítí v pohybu, nikde se nezastaví. A touha, kterou má, je touhou moci se někde zastavit, moci někde vstoupit do času! Je to, abych tak řekl, přesný opak toho, co člověk prožívá ve smyslovém bytí. V něm se vždy cítí být v čase a touží po věčnosti. Ve světě, o němž jsem mluvil, se cítí být ve věčnosti a má jedinou touhu: kéž by se ten svět někde zastavil, kéž by někde nastal čas! To je věc, kterou poznáváme jako základní pocit: všude ustavičná pohyblivost a touha po čase, prožívání v ustavičném, sebe sama navždy zaručujícím zrodu - a touha: Ach, kéž bych tak mohl také jednou nějakým způsobem zaniknout!

Skutečně je zcela oprávněné, použijeme-li pojmy smyslového bytí, považovat tyto věci za paradoxní. Tyto paradoxy nás však nesmí zarážet; to by totiž znamenalo, že nechceme přistoupit na reálný popis vyšších světů, do kterých když vstoupíme, musíme se vzdát nejen všeho ostatního, ale i obvyklých popisů smyslového světa, chceme-li tyto vyšší světy popisovat v jejich skutečnosti.

Tento pocit, který jsem vám vylíčil, považujte, prosím, za

¹ v něm. orig. *etwas Zeitliches*, tzn. něco pomíjivého, pozemského, ale také časového, tedy něco, co je spojeno s průběhem času - pozn. překl.

zážitek, jenž má člověk sám v sobě a sám na sobě (a je důležité, aby tento zážitek měl sám v sobě a sám na sobě, neboť to patří k prvním krokům na cestě iniciace). Může se objevit dvojitým způsobem. Jednak se tento pocit může objevit tak, že by člověk to, co prožívá, musel vyjádřit takto: Toužím po pomíjivosti, po bytí vtěsnaném do času, nechci být rozlitý ve věčnosti.

Tento pocit - prosím, abyste si to uvědomili - má člověk v duchovním světě, tedy ne ve smyslovém bytí; když se opět vrátí do smyslového bytí, nemusí zde tento pocit vůbec mít; tento pocit tu je jen v duchovním světě. Můžeme tedy říci, že v duchovním světě má člověk pocit: Tak rád bych se vžil do dočasnosti, tak rád bych byl koncentrován v samostatnosti na jednom bodě světového bytí a tak rád bych to ukončil, abych mohl říci: ach, co je mi do celé té věčnosti, která se jinak rozprostírá v univerzu, já si chci zajistit svou samostatnost, v té chci být!

Představte si toto přání, tento pocit prožívaný ve světě. Není to zatím ovšem vyjádřeno přesně, musíme ještě dospět k jiné charakteristice, musíme to spojit ještě s něčím jiným, má-li být tento výraz přesný. Chceme-li tento pocit přenést do smyslového bytí, podáváme charakteristiku s náznaky smyslového světa. Řekl jsem

však, že tam nahoře je všechno bytostí a nijak jinak o tom ani nemůžeme mluvit. Nemáme však ještě úplně pravdu, řekneme-li, že všechno je bytostí. Jestliže se člověka ve smyslovém světě zmocní nějaké přání, může si říci: Ach, kéž bych si tak mohl zajistit tento jeden bod. Budeme-li o vyšších světech hovořit podle skutečnosti, musíme říci, že cítíme, jak na nás naléhá nějaká bytost; to na nás pak působí a způsobuje to to, že se vyjádříme tak, že chceme dovnitř do tohoto bodu. Pokud takové přání, tedy přání zajistit si tento bod a být koncentrován v dočasnosti*, pochopíme jako podnět dávaný ve světě nějakou bytostí (jen tak tomu může být), tak jsme pochopili vliv luciferské bytosti ve světě.

Nyní chápeme, kdy můžeme mluvit o tom, že stojíme před luciferskou bytostí. Pokud nastane ve světech vyšších hierarchií takový vliv, že jsme od věčnosti taženi k samostatnému koncentrovanému bytí ve světě, pak prožíváme luciferské působení. A pokud to člověk prožije, pak ví, jak mohou být popisovány síly, které jsou luciferské. Ty jsou pak popisovány tak, jak jsem je charakterizoval, a pak teprve získá člověk možnost mluvit reálně o protikladu doznívajícím i v našem světě. Je to protiklad vyplývající prostě z toho, že nyní víme: ve smyslovém bytí je zcela přirozené, že je člověk vystaven dočasnosti. Pro duchovní svět, který se, obrazně řečeno, nachází nad světem astrálním, je zcela přirozené, že tam člověk už necítí nic z dočasnosti, ale že cítí už jen věčnost.

A dozvukem devachanské zkušenosti, objevujícím se jako touha v dočasnosti, je touha po věčnosti. Vzá-

* tzn. v časovosti - pozn. překl.

jemná hra skutečně prožívaného času - času skutečně prožívaného v okamžiku - a touhy po věčnosti je dána tím, že náš smyslový svět je pronikán světem devachanským, světem duchovní země. A tak jako je za naším

smyslovým světem duchovní země samotná skryta obvyklému smyslovému vnímání, tak je za okamžikem skryta věčnost. A jako nelze nikde říci: zde končí smyslový svět a tady začíná svět duchovní, ale duchovní svět všude proniká smyslové bytí, tak proniká věčnost ve své kvalitě každý okamžik. Věčnost neprožijeme, když vystoupíme z času, ale když dokážeme věčnost jasnozřivě prožívat v samotném okamžiku. Věčnost je zaručena samotným okamžikem, neboť v každém okamžiku věčnost spočívá.

Jestliže si někde vezmete svět, pak bude-li někde v tom světě nějaká bytost, nemůžete říci (pokud budete mluvit ze stanoviska jasnozřivého vědomí): tato bytost je dočasná, nebo: tato bytost je věčná. Pro duchovní vědomí nemá smysl výraz „tady je bytost, která je dočasná“, nebo „tady je bytost, která je věčná“; smysl má něco docela jiného. To, co je základem bytí, okamžik a věčnost, je vždy a všude. Tato otázka nemůže být položena jinak než: čím to, že věčnost se někdy objevuje jako okamžik, že se někdy objevuje jako dočasná, a že nějaká bytost na sebe ve světě bere podobu dočasnosti? To není dáno ničím jiným než tím, že naše smyslové bytí je všude, kde se vyskytne, zároveň prostoupeno luciferskými bytostmi. A pokud do toho vstupuje luciferská bytost, pak se z věčnosti stává dočasnost. Musíte tedy říci: bytost, která se někde objeví v čase, je věčnou bytostí, pokud se dokáže osvobodit od luciferského bytí, a je bytostí dočasnou, pokud luciferskému bytí podléhá.

Jakmile začneme popisovat duchovně, přestaneme používat výrazy obvyklého života. Pokud bychom v obvyklém životě použili to, čemu učí různá náboženství a čemu učí teosofie, pak bychom řekli, že člověk má své tělo jako vnější schránku a v sobě má své duševní a duchovní bytí; tělo je pomíjivé, duševní a duchovní bytí je věčné a nesmrtelné. Tak je to řečeno správně, pokud je člověk ve smyslovém světě a chce v tomto světě tyto věci popisovat. Není to však už řečeno správně, pokud chce použít hledisko duchovního světa; tehdy musí říci: člověk je bytost, k jejíž celé přirozenosti musí působit společně postupující božské bytosti a bytosti luciferské. A pokud jsou v něm postupující božské bytosti, vymaní se část jeho bytosti ze všeho, co je na ní luciferského, do té míry, že má podíl na věčnosti. Pokud božské bytosti působí, má člověk podíl na věčnosti; pokud v něm působí luciferský svět, přičleňuje se k lidské bytosti všechno, co je spojeno s pomíjivostí a dočasností.

Věčnost a dočasnost se tedy objevují jako spolupůsobení různých bytostí. Ve vyšších světech už také nemá smysl mluvit v takových abstraktních protikladech jako je věčnost a dočasnost; ty přestávají mít ve vyšších světech smysl. Tam musíme mluvit o bytostech. Proto mluvíme o postupujících božských bytostech a o bytostech luciferských. Protože ve vyšších světech existují, zrcadlí se jejich vzájemný poměr jako protiklad věčnosti a dočasnosti.

Říkal jsem, že je dobré, cítí-li člověk při výstupu do světa, který je zde míněn, zprvu více morální vzpomínky a ne až tak svou vnější fyzickou podobu. Teprve

s pokračujícími cvičeními pro první kroky iniciace by se měl člověk krok za krokem stávat také natolik jasno-

zřívým, aby se vynořila vzpomínka na vnější fyzickou podobu. S tímto vynořením se vzpomínky na vlastní fyzickou podobu je však spojeno ještě něco: že člověk vlastně teprve od této chvíle - a tak je to v pořádku - cítí jako vzpomínku nejen obecně svůj duševní život, nejen obecně své dobré a špatné skutky, své morální a hloupé skutky, ale celé své Já (leh). Celé své Já cítí v tu chvíli jako vzpomínku, kdy může pohlížet zpět na své tělo jako na tvar. Tu pak cítí celou svou bytost jakoby rozpolcenou. Dívá se na část, kterou odložil u strážce prahu, a dívá se na to, co ve smyslovém světě nazývá svým Já. Nyní, když se podívá zpětně na své Já, je člověk rozpolcený i s ohledem na své Já a s veškerým klidem si říká: co jsem dříve nazýval svým Já, na to si nyní jenom vzpomínám; nyní žiji v nadřazeném Já, a to má k mému dřívějšímu Já takový vztah, jaký mám já jakožto myslící člověk ve vzpomínkách k životu ve smyslovém bytí.

To znamená, že na to, čím je jakožto pozemský člověk, na své lidské Já², pohlíží dolů teprve na tomto stupni. Zároveň se tu však dostává do světa ještě vyššího, který můžeme nazývat vyšší duchovní zemí nebo - pokud budeme chtít - vyšším mentálním světem, do světa, který se od těch ostatních poněkud liší. V tomto světě se člověk ocitá, cítí-li Já rozpolcené a cítí-li obvyklé Já již jen jako vzpomínku. Tady má teprve možnost správně posoudit člověka na Zemi. Jestliže se odsud ohlédne, začíná poznávat, čím je člověk ve své nejhlubší podstatě. Zde se mu také naskýtá možnost prožít a získat úsudek o průběhu dějin. Tady se mu začleňuje

2 v něm. orig. *auf seinen Ich-Menschen*, tzn. doslova „na svého jáského člověka“ - pozn. překl.

prožitý vývoj lidstva do postupu duší jakožto jáských bytostí, tady ční z obvyklého vývoje bytosti, které jsou vedoucími bytostmi ve vývoji lidstva. Tady je tomu tak, jak jsem to popsal ve druhé přednášce: člověk skutečně prožívá impulsy, jež ustavičně proudí do evoluce lidstva prostřednictvím iniciantů, kteří musí všude procházet ze smyslového bytí do bytí duchovního, aby mohli dávat své impulsy. V okamžiku, kdy prožijeme člověka jako jáskou bytost, prožijeme také teprve pravý vhléd do lidské bytosti jako takové. Přitom existuje jen jedna výjimka.

Shrňme si nyní to, co již bylo řečeno. Jestliže člověk udělá první kroky k iniciaci, může se jasně a jasně pozvednout ke světu nižší duchovní země; prožívá představy duševnosti, morality, intelektuality, pohlíží dolů na to, co se odehrává v duších, i kdyby se souhrnně nepojímaly jako jáské bytosti. Souhrnné pojímání bytostí jako bytostí jáských prožíváme ve vyšší duchovní zemi, a tím i všechny květy duchovního života iniciantů - s jednou jedinou výjimkou, která je namísto a v pořádku, pokud se objeví jako výjimka, která potvrzuje pravidlo: z nižší duchovní země vidíme celou bytost Ježíše Krista! Takže při ohlédnutí, při čistě lidském vidění a uchovávaní vzpomínkových představ máme vzpomínku na Ježíše Krista, na všechny události, které se s ním odehrály - pokud je splněna podmínka, o níž jsem hovořil ve druhé přednášce. Pravdu o všech ostatních iniciantech prožijeme teprve ve vyšší duchovní zemi.

Máme tady rozdíl nesmírného dosahu. Vystoupí-li člověk do duchovního světa, vidí při zpětném pohledu pozemskost, kterou vidí zprvu duševně, pokud ovšem jeho vzpomínka není taková, že se při zpětném pohledu na pozemské bytí rozpomíná na fyzicky chodící lidi v jejich podobě a tvaru. To má prožívat teprve tehdy, prožije-li popsaný vyšší bod. Při zmíněných prvních

krocích na cestě k iniciaci smí a má vidět jenom Ježíše Krista! A může ho vidět, dostane-li se výš a uvidí-li, že je všude obklopen duševnem, které zprvu není prostoupeno jáskou bytostí, v té duševnosti však je jakoby určitý střed bytost Krista, dokonávající mystérium Golgoty, proniknuté oním Já.

To, co jsem vám nyní řekl, nelze samozřejmě chápat jako produkt některého z existujících světových názorů křesťanské konfese; nedomnívám se totiž, že bychom někde našli podobný popis. A protože křesťanství ve svém dosavadním průběhu naprosto nedosáhlo toho, čeho dosáhnout musí, snadno najdeme určitým způsobem, abych tak řekl, protiklad popsání, avšak způsobem velmi zvláštním, na který přijdeme teprve tehdy, pokud se na ty věci okultně dobře podíváme.

Někteří z vás budou možná ještě vědět, že mezi oficiálními zástupci křesťanství je mnoho takových, kteří mají hrůzu ze všeho, co je nazýváno okultismem, a všechno to považují za něco ryze ďábelského, co nemůže člověku přinést nic než zkázu. Proč je tomu tak?

Proč se člověk znovu a znovu setkává s tím, že mluví-li se zástupci nějakého kněžstva a přijde-li řeč na okultismus nebo teosofii, tak to odmítají? A když takovému pánovi řeknete: tak přece uznejte, že křesťanští svatí vždy prožili vyšší světy a tuto skutečnost zachycují jejich životopisy pak se vám dostane odpovědi: ano, je tomu sice tak, ale nesmí se o to usilovat. - Člověk sice smí číst o životě svátých, nechce-li se však vystavit ďábelskému nebezpečí, nesmí se jím řídit ve svém vlastním životě. Čím to je?

Vezmete-li si všechno, co jsem říkal, pochopíte to: Je to určitý pocit strachu, který se v tom projevuje, velmi silný pocit strachu. Tito lidé nevědí, odkud se bere, ale okultista to vědět může. Jak jsem vám říkal ve druhé přednášce, může člověk mít ve vyšších světech vzpo-

mínku na Krista jen tehdy, pokud ho správně pochopil zde na Zemi ve fyzicko-smyslovém světě. A správné to je tehdy, jestliže ji máme už v tom nejbližším světě, do něhož vstoupíme, ve světě, v němž dosud máme jako vzpomínkovou představu to, co zbývá z lidského. Na jedné straně je nutné, abychom měli vzpomínkovou představu, na druhé straně ji však můžeme mít jenom tehdy, pokud jsme se jí nechali proniknout už zde. Proto se stává, že ti, kdo se trochu seznámili s okultismem, ale nepoznali jisté důležité a eklatantní skutečnosti, se domnívají, že je jedno, zda se člověk v naší dnešní době, pokud pronikne do vyšších světů, seznámil s představou Krista, nebo ne. Domnívají se totiž, že to, co je tam nahoře, přece nijak zvlášť nezávisí na tom, co člověk prožil dole, ačkoli to jinak vždy zdůrazňují. Avšak právě způsob, jakým se člověk postaví ve vyšších světech ke Kristu, závisí na tom, jaký byl náš postoj k němu ve fyzickém světě. Když se nepokusíme získat správnou představu o něm ve fyzickém světě, dostaneme se nahoru určitým způsobem nezralí a nebudeme ho tam moci najít, přestože bychom ho najít měli; pokud si tedy neuvědomíme tuto velmi významnou, eklatantní věc, můžeme při výstupu do vyšších světů skutečně úplně ztratit představu Krista.

Pokud by tedy někdo opovrhoval tím, aby již ve smyslovém bytí získal vztah ke Kristu, pak by se mohl stát velkým okultistou, avšak svým vnímáním ve vyšších světech by se nemusel o Kristu nic dovědět, neboť by ho

tam nenašel a ničemu by se od něj nemohl naučit. Jeho představy o něm by byly vždy nedostatečné. To je důležité. Neříkám vám tím něco, co by vycházelo z mého subjektivního mínění, ale co je společným objektivním výsledkem těch, kdo v tom bádali. U okultistů může být objektivně popsáno, že tomu tak je; u toho, kdo nepociťuje žádné nutkání stát se okultistou, ale je jen poslušným zastáncem svého náboženského vyznání, se to projevuje se vší tou neuvědomělostí, kterou jsem popsal jako stav strachu. A chce-li pak někdo podniknout cestu do vyšších světů, je to veliké ďábelství, a takoví lidé se domnívají, že by možná přece jen nemuseli získat ten správný vztah ke Kristu a ať tedy nejsou ani za nic vyvádění z obvyklého světa. Tento strach je tedy určitým způsobem opodstatněný. Tito lidé nevědí, kudy se jde ke Kristu, a když se pak dostanou do vyšších světů, Kristus se jim ztratí. To je něco, co můžeme jako určitý druh strachu u jistých kněží chápat, avšak žádným způsobem tomu nemůžeme vyhovět. Prosím, abyste tento malý exkurz, který je kulturně-historicky zajímavý, považovali za významný a abyste o něm v životě přemýšleli, protože tak pochopíme mnohé z toho, co se v životě odehrává.

Ze dvou různých hledisek jsem vám popsal určité ukazatele³ ke Kristu a pokusil jsem se poněkud osvětlit Kristovu bytost. Všechno, co jsem řekl, může být řečeno i bez těchto dvou ukazatelů, a zůstává to i tak platné a pochopitelné. Je však nutné objektivně se postavit před skutečností a bez ovlivnění konfesními směry se na ně podívat jako na skutečnosti kosmické.

Pokusili jsme se vrhnout určité světlo na pojmy do-

³ v něm. orig. *Ausläufer* - pozn. překl.

časnost, pomíjivost, okamžik a věčnost na jedné straně, smrtelnost a nesmrtelnost na straně druhé. A pojmy pomíjivost a dočasnost se spojily s luciferským principem. S principem Krista se nám spojí pojmy jako věčnost a nesmrtelnost. Někdo by se mohl domnívat, že by se přitom - přinejmenším trochu - mohlo jednat o snižování luciferského principu, odmítání za všech okolností, když se u luciferského principu poukazuje na to, co je časové, pomíjivější, na koncentrovanost na jeden bod. Pro dnešek chci říci jenom tolik, že není za všech okolností oprávněné považovat Světlohoše za něco, čeho by se člověk měl obávat, že by měl Lucifera odmítat jako něco, čeho se má za všech okolností zbavit. Když to uděláme, neuvědomíme si, že pravý okultista učí, že zde ve smyslovém světě existuje podobný pocit jako ve světě nadsmyslovém. Ve smyslovém bytí člověk cítí: žiji v dočasnosti a toužím po věčnosti; žiji v okamžiku a prahnu po věčnosti. V duchovním bytí existuje pocit: žiji ve věčnosti a toužím po okamžiku.

A sledujte nyní sdělení z kroniky Akáša: není ve starých dobách, které jsme často označovali jako lemurské, zrod člověka něčím na způsob přechodu z takového stavu, jak ho máme ve spánku, do stavů bdění? Pozorně sledujte, co se dělo v lemurské době, a můžete si říci: tím, že člověk prodělal přechod ze stavu duchovního spánku do bdělých pozemských stavů, přešla tenkrát celá evoluce z duchovna do smyslovosti. Je zde přechod a naše nynější smyslové bytí získává smysl teprve od lemurské doby. A přemýšlejte, zda je tak nepřirozené, že si člověk, když vyklouzl z vyššího světa, aby byl uchopen luciferstvím, vzal s sebou něco jako touhu po věčnosti! Pak budete mít u luciferství určitý druh vzpomínky na předzemský stav, vzpomínky na to, co člověk měl, než přišel do smyslového bytí, a co nemělo být zachováno: touhu po okamžiku, po dočasnosti.

Nakolko se tato touha podílí na celkové evoluci člověka, o tom dále zítra.

Mnichov, 29. srpna 1912

Rudolf Steiner

GA 138